
INFOFICHE Afval - Grondstof

bruxelles
environnement
leefmilieu
brussel
.brussels

Betreft: *Goede praktijken en aanbevelingen voor het opzetten van hergebruikprojecten binnen gemeenten*

Divisie / Afdeling: *Afdeling Quality, departement Afval/Grondstof*

Auteur: *Nicolas Scherrier, Céline Rigole*

Datum van opmaak: *01/2021*

Deze fiche is bestemd voor gemeenten die hergebruikprojecten willen opzetten. Ze bevat een reeks van inspirerende aandachtspunten en referenties.

De fiche kan worden gelezen in samenhang met de infofiches “Aandachtspunten om op te nemen in de strategie voor het creëren van nieuwe recyclingparken met het oog op de circulaire economie” en de infofiche “Feedback over de kringloopwinkel van Sint-Gillis”.

1. Definities

Vrijwarende inzameling houdt in dat materiaal huis-aan-huis (en via containerparken) wordt ingezameld bij particulieren en vakmensen om het in zijn oorspronkelijke staat te behouden (in tegenstelling tot destructieve inzameling). Daarom moeten de voorwerpen met zorg worden behandeld, wat meer middelen (ruimte, tijd, logistiek) vergt dan afvalinzameling. Het doel van deze inzameling is de goederen opnieuw op de markt voor hergebruik te brengen, hetzij rechtstreeks, hetzij na aanpassing (reparatie of remanufacturing).

Afromende inzameling houdt in dat alleen goederen worden ingezameld die een bepaalde waarde hebben op de markt voor hergebruik. Zij is selectief qua kwaliteit (en soort) van de ingezamelde goederen, om bij doorverkoop een meerwaarde te garanderen. Afromende inzameling voorkomt dat goederen worden opgeslagen die geen afnemer vinden en afval zouden worden.

Het grofvuil is een beetje de vergaarbak onder de afvalcategorieën. Het gaat meestal om volumineuze voorwerpen die niet in een zak of bak passen. Voorbeelden hiervan zijn matrassen, meubelen, fietsen en grote huishoudtoestellen. Bij uitbreiding worden er vaak andere kleine dagelijkse voorwerpen mee geassocieerd (dvd's, videocassettes, boeken, kleine huishoudtoestellen, prullaria ...), evenals alles wat herbruikbaar is. Grofvuil in de ruime zin verkeert immers gedeeltelijk in goede staat en is dus geschikt voor de tweedehandsmarkt.

Niet-afromend of destructief verzamelen is een dienst aan de burger. Alles (al het aangeboden afval) wordt ingenomen, meestal in een vrachtwagen die het afval samenperst (en dus vernietigt), waardoor het geen doel of mogelijkheid tot hergebruik meer kan hebben. De materialen worden vervolgens gesorteerd en in de beste recyclingstroom teruggebracht.

Een kringloopdienst of kringloopwinkel is een onderneming (verschillende rechtsvormen mogelijk, bv. vzw, bv, cv ...) die tweedehands materiaal verzamelt en opwaardeert (eventueel na herstelling of remanufacturing), meestal met een hoofdzakelijk sociaal oogmerk (professionele reïntegratie, materiaal voor gezinnen met lage inkomens). ‘Kringloopdienst’ is een ruimer begrip dan ‘kringloopwinkel’.

2. Brusselse context

In Brussel organiseert het Agentschap Net Brussel (ANB) op gewestelijk niveau een destructieve inzameling van al het grofvuil. Tegelijkertijd realiseren actoren van de sociale economie (SE) een afromende inzameling van grofvuil, ook op gewestelijk niveau. De twee vormen van inzameling bestaan naast elkaar en worden beide gefinancierd door het gewest: de eerste is volledig gefinancierd als openbare reinigingsdienst, de tweede ontvangt gedeeltelijke financiering via de subsidie voor

hergebruik¹. Van beide inzamelingsvormen is het potentieel voor hergebruik enorm: het is voornamelijk onderbenut aan de kant van het ANB, dat de belangrijkste inzamelingsactor blijft, en concentreert zich bij de SE-actoren op het economisch interessantste (zijnde het door de subsidie gefinancierde) gedeelte.

Bepaalde gemeenten zetten ook inzamelingen van grofvuil op voor hun inwoners. Zo organiseert de gemeente Sint-Gillis parallel een destructieve inzameling (door de reinigingsdienst van de gemeente) en een vrijwarende inzameling van goederen (via de sociale kringloopwinkel van Sint-Gillis).

De huidige regering overweegt ook verschillende projecten die het hergebruik in het Gewest kunnen verbeteren: een proefproject voor vrijwarende inzameling op schaal van het gewest, de oprichting van 10 regionale recyclingparken op het grondgebied en de mogelijke oprichting van een materialenpark voor hergebruik².

Ten slotte werkt het Gewest ook aan het opzetten van een opleidingsprogramma voor taxateurs (FR: "valoriste"): algemene taxateurs, taxateurs van huishoudapparaten, IT en afbraakmaterialen. De opleiding tot algemeen taxateur is praktisch opgevat en werd 2 jaar lang getest binnen de 'Mission Locale' van Vorst³ (testfase tot eind 2020). Over de andere, meer gespecialiseerde taxateurs wordt nog onderhandeld met de "Service francophone des Métiers et des qualifications (SFMQ)".

3. Vrijwarende inzameling en wederverkoop: onafscheidelijk

Aangezien het doel van een vrijwarende inzameling hergebruik is, heeft die alleen zin als ze onderdeel is van een kanaal, van inzameling tot doorverkoop van de goederen. Een speler op deze (weinig rendabele) markt heeft toegang nodig tot de bron om leefbaar te blijven. Hij moet immers toegang hebben tot de 'room' om over een stabiele en voldoende aanvoer te beschikken van een kwaliteit die doorverkoopmogelijkheden biedt.

Anderzijds is het 'stelen van de room' een gangbare praktijk. Sommige spelers die toegang hebben tot de eerstelijnsinzameling bedienen zich en creëren hun eigen doorverkoopmarkt, waardoor de kwaliteit van de bron sterk afneemt en het uitbouwen van een formeel kanaal veel minder interessant wordt. Dergelijke activiteiten werden gemeld over de inzameling van grofvuil, de fijnmazige inzameling van AEEA en containerparken. Het is dus in het belang van de speler om controle te hebben over de hele keten, van inzameling tot doorverkoop.

Anderzijds weet de wederverkoper wat verkoopt (en wat niet) en kan zij of hij de afgeroomde inzameling dus aanpassen aan de vraag en de voorraad en alleen inzamelen wat echt kans maakt om te worden doorverkocht.

Het is derhalve onrealistisch te veronderstellen dat inzamelings- en wederverkoopexploitanten verschillend zijn of niet rechtstreeks en versterkt samenwerken.

4. Goede praktijken en aanbevelingen

In het algemeen is het opzetten van een kringloopbedrijf een langetermijnproject dat goed moet worden voorbereid. Projecten zoals dat van het containerpark in Sint-Pieters-Woluwe of de sociale kringloopwinkel van Sint-Gillis zijn bijvoorbeeld het resultaat van 3 tot 5 jaar voorbereiding.

Enkele denksporen voor een goede voorbereiding:

¹ Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 16 juli 2010 betreffende de erkenning en de betoelaging van verenigingen zonder winstoogmerk en van vennootschappen met sociaal oogmerk die bedrijvig zijn in de hergebruik- en recyclingsector

² Dit is een gewestelijk herkwalificatieproject. Hierbij wordt de afvalbron aangeboord om er materialen of voorwerpen uit te halen die, na 'remanufacturing' in een werkplaats, opnieuw op de markt worden gebracht. Zo kunnen bijvoorbeeld massief houten meubelen die niet meer in de mode zijn, in planken worden gezaagd die aan doe-het-zelvers en zelfs B2B worden verkocht

³ Voor meer informatie over de inhoud van de opleiding 'algemene taxateur' verwijzen we naar de 'Mission Locale' van Vorst of de federatie Ressources (federatie van ondernemingen uit de sociale economie die actief zijn in de valorisatie van afval).

- *Betrek van bij het begin het plaatselijke verenigingsleven: ze zijn lokaal verankerd en kunnen steun voor het project genereren en helpen bij het identificeren van afzetmarkten. Tegelijk kunnen ze hun behoeften kenbaar maken op het vlak van lokalen en mogelijke synergieën tussen het kringloopbedrijf en andere gemeenschaps- en sociale projecten (naaiatelier, schrijnwerkerij, huiswerkschool, repair cafés, gemeenschapskeuken ...). Een kringloopproject moet een aanvulling zijn op het bestaande aanbod en er niet mee concurreren.*
- *De oprichting van een 'hub' voor hergebruik krijgt hier zijn volle betekenis en maakt uitwisselingen mogelijk. Sommige kunstenaars en kunstscholen kunnen ook geïnteresseerd zijn om mee te werken rond een specifieke afvalbron.*
- *Identificeer stroomopwaarts uw afzetkanalen voor wat is ingezameld. In tegenstelling tot wat men zou kunnen denken, zijn niet alle materialen/voorwerpen noodzakelijkerwijs herbruikbaar. Een typisch voorbeeld is 'grootmoeders' eiken ladekast, die in perfecte staat is maar onverkoopbaar, omdat ze niet meer aan de huidige smaak beantwoordt. Een voorraad die uit zijn voegen barst moet wegens plaatsgebrek soms uiteindelijk naar het containerpark. Het is dus belangrijk om na te gaan wat verkoopbaar is omdat het aan een vraag beantwoordt: meubilair voor de inrichting van OCMW-woningen, kantoren voor de administratie, scholen enz., bijzondere voorwerpen die nuttig zijn voor een plaatselijke vereniging (bv. fietsen voor een fietsenmaker, repair café enz.), klanten van het kringloopcentrum die een bepaald soort goederen zoeken enz. Concentreer u op bepaalde stromen die aan een reële vraag voldoen.*
- *Door creatief te zijn in het hergebruiken van wat is ingezameld, kunt u de herbruikbare fracties vergroten. Bijvoorbeeld: met een kunstatelier, upcycling, remanufacturing, timmerwerk enz. kunt u meer terugwinnen (bv.: vogelhuisjes maken van planken van een oude kast, workshops voor het maken van speelgoed enz.)*
- *Zoek naar interne partnerschappen die interessant kunnen zijn: OCMW, arbeidsbureau, werkplaatsen, scholen enz.*
- *Zowel voor de geloofwaardigheid van het kringloopbedrijf als de dienstverlening aan de bevolking is het van belang dat het project duurzaam wordt en de inwoners een permanente oplossing biedt. Ad-hoc-acties verankeren geen gedragsveranderingen en kunnen na verloop van tijd aan kracht verliezen. Het kringloopbedrijf moet een langetermijnvisie hebben.*
- *Voor de duurzaamheid van het project is het bedrijfsplan van het kringloopbedrijf van cruciaal belang. Het moet van meet af aan gericht zijn op financiële autonomie (die binnen enkele jaren kan worden bereikt, maar het doel moet vastliggen).*
- *De ondersteunende structuur van het kringloopbedrijf (vzw, intergemeentelijk, parapubliek enz.) moet een weloverwogen keuze zijn die de plaatselijke realiteit weerspiegelt.*
- *Als het project eenmaal gelanceerd is, kan de gemeente een kringloopbedrijf op allerlei manieren helpen: gratis of tegen een lage prijs ruimte ter beschikking stellen, materiaal zoals inzamelwagens schenken, de kosten van de gebouwen (water, elektriciteit enz.) voor haar rekening nemen, via het OCMW PWA-personeel of Artikel 60-instromers laten aanwerven.*
- *In het algemeen is de bron van betere kwaliteit als ze afkomstig is van een vrijwarende huis-aan-huisinzameling dan van een inzameling via een recyclagepark*
- *De bewustmaking van het gemeentepersoneel dat aan het project meewerkt is cruciaal voor de kwaliteit van de bron.*
- *Communicatie rond het kringloopproject is de sleutel tot het succes ervan. Plan een specifiek budget voor deze uitgavenpost.*
- *Bedrijven in de sociale economie zijn al jarenlang de experts op het gebied van hergebruik. Aarzel niet om contact met hen op te nemen om mogelijke samenwerkingen te bespreken*
- *Ten slotte gelden voor afval ook wettelijke verplichtingen en milieuvergunningen. Informeer u vooraf.*

5. Inspirerende projecten

Momenteel lopen in het Gewest 7 proefprojecten voor vrijwarende inzameling met het oog op hergebruik:

- *Het project van de Kringloopwinkel van Sint-Gillis⁴: een samenwerking tussen de reinigingsdienst van de gemeente en een recyclagebedrijf. Deze inzameling is gericht op grofvuil (meubelen, lampen, tapijten, serviesgoed, decoratie, gereedschap, speelgoed enz.) AEEA, kleding en bouwmaterialen worden niet ingezameld.*
- *Containerpark in Sint-Pieters-Woluwe: de teams van ANB en Spullenhulp werken samen binnen een recyclagepark. Alle stromen worden ingezameld, maar het is geen huis-aan-huisinzameling als zodanig⁵.*
- *Wood in Molenbeek (WIM)⁶ is een vrijarend inzamelingsproject dat zich specifiek richt op de afvalstroom hout als bouw materiaal. Wood In Molenbeek is een Co-Create-project dat gefinancierd wordt door Innoviris.*
- *Samenwerking tussen de reinigingsdienst van de stad Brussel en het Leger des Heils rond mobiele recyclageparken: het Leger des Heils stelt een container voor schenkingen ter beschikking en sensibiliseert de gemeentearbeiders rond het soort goederen dat het zoekt en rond hergebruik. Het Leger des Heils haalt via het mobiele recyclagepark verschillende goederen op.*
- *Het Recup'N Go-project in Evere: partnerschap tussen de teams van het gemeentelijke containerpark van Evere en Spullenhulp.*
- *Het project voor een participatieve en solidaire kringloopwinkel in Watermaal-Bosvoorde: oprichting van een participatieve, collaboratieve en inclusieve zero-afvalhal die wordt uitgbaat door een vzw die zich enerzijds tot doel stelt om meubelen en alledaagse voorwerpen te herwaarden met het oog op opleiding en sociale re-integratie, en anderzijds de initiatieven van burgers en verenigingen wil versterken en uitbreiden die textiel, kleine elektrische apparaten en fietsen herwaarden, door elkaar te helpen met werktuigen, materiaal en verkoopruimten.*
- *Het project 'Ressourcerie sociale du Nord Ouest': een samenwerking tussen de gemeenten en OCMW's van Jette, Koekelberg, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem om een kringloopwinkel op te richten. Het project wordt momenteel geëvalueerd en de conclusies worden tegen 2022 verwacht.*

De projecten voor een vrijwarende inzameling en recyclagepark met geïntegreerde kringloopwinkel zijn volledig complementair (hoewel het aanbod van betere kwaliteit is dan bij een vrijwarende inzameling (Analyse van het aangeboden grofvuil door het Agentschap Net Brussel, 2020)). De infofiche over het recyclagepark en de feedback van de sociale kringloopwinkel van Sint-Gillis zijn dus complementair aan deze fiche.

⁴ <http://recycleriesociale.be/>

⁵ De lessen die uit dit project zijn geleerd, zullen worden besproken in de infofiche over de recyclageparken.

⁶ <https://uclouvain.be/fr/instituts-recherche/iacchos/laap/wood-in-molenbeek.html>